

Joan VENY i Teresa CABRÉ (cur.)

Antoni M. Badia i Margarit: rellevància acadèmica, inquietud científica i servei a la llengua

Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2022, p. 129-149

DOI: 10.2436/15.2500.01.6

El llegat de Badia i Margarit a la dialectologia i la geolingüística

MAR MASSANELL I MESSALLES
Universitat Autònoma de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

1. INTRODUCCIÓ

L'any 2003 es va constituir l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit, amb el propòsit, en paraules de la seva presidenta, Teresa Cabré (2005, p. 11), «de reunir els amics i deixebles del doctor Badia interessats pels temes científics que ell ha conreat al llarg de la seva trajectòria, i més específicament per a donar visibilitat a aquells àmbits de la lingüística que avui dia tenen un pes poc important o fins i tot nul en els programes universitaris, i també obrir un debat entre les concepcions i mètodes més tradicionals i els més contemporanis». És un objectiu, aquest darrer, que concorda amb l'actitud científica de Badia, que tenia una sòlida formació en els mètodes tradicionals de la lingüística historicista i, alhora, una gran capacitat d'obertura cap a les noves orientacions que s'anaven desenvolupant en les ciències del llenguatge.

La I Jornada d'aquesta associació es va celebrar, l'11 de març de 2004, a la Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans —llavors eren impensables les restriccions de la presencialitat que avui, malauradament, ens forcen a homenatjar Badia reclosos en el propi domicili—, i va versar sobre metodologia dialectal. Així, amb el títol d'*Els mètodes en dialectologia: continuïtat o alternativa?*, l'any següent van aparèixer publicades les ponències que s'hi van pronunciar: la del mateix Badia i les de Lídia Pons, Cosme Aguiló —signada conjuntament amb Antoni Mestre—, Michel Contini, Emili Casanova —titulada «Antoni M. Badia i Margarit, dialectòleg»— i Joan Veny, a més de les intervencions de Manuel González González, Miquel Àngel Pradilla i Joaquim Viaplana en la taula rodona coordinada per Ramon Sistac.

Pel que explica Badia i Margarit (2005, p. 13) a l'inici de la seva ponència, sembla que l'elecció del tema de la I Jornada li va correspondre a ell i que el va

triar, reproduint els seus mots, d'«entre els que m'han cridat l'atenció en la meua llarga peregrinació a la cerca de la veritat (una ruta tan seductora i encisera com incerta i arriscada)». La dialectologia va ser, doncs, la seva primera elecció, fet que evidència fins a quin punt estimava aquesta disciplina, i això que n'havia conreates moltes. Com ha deixat escrit en el seu darrer llibre Joan Julià-Muné (2019, p. 153), que avui hauria hagut d'acompanyar-nos en aquest acte d'homenatge a qui fou el seu director de tesi: «[Antoni M. Badia i Margarit] amb art i ciència ha cobert tots els fronts i obert totes les rutes possibles, com a docent, investigador i gestor universitari i acadèmic. I tot plegat en un moment clau de la transició política i des de l'angle catapultador del darrer període, no menys decisiu, de la nostra lingüística noucentista global».

A mi em correspon, en aquest simposi, de focalitzar la mirada en una d'aquestes rutes, la dels viarans dialectològics, que Badia considerava —no sense recança— que havia recorregut d'una manera «sinuosa» (Badia i Margarit, 2005, p. 16):

El dialectòleg intermitent que sóc jo avui fa una constatació que no deixa d'inquietar-lo: sempre que he fet els meus primers tempteigs en camps diferents del meu en les ciències del llenguatge, jo deixava d'exercir com a dialectòleg, i així em passaven per alt l'augment d'informacions recollides i les conquestes de mètode que, petites o grans, de detall o fonamentals, s'anaven apuntant els meus companys dialectòlegs d'una peça.

Malgrat aquesta autocrítica, que sens dubte peca de severa, Badia va ser ell mateix un dialectòleg «d'una peça», que va iniciar-se en la disciplina trescant per les muntanyes del Pirineu aragonès, quan les comunicacions eren prou més difícils que ara, a la recerca d'informants per a interrogar-los sobre el terreny; que va reflexionar sobre la metodologia de l'enquesta dialectal, perquè sabia fins a quin punt hi reposa la validesa de les dades, cosa que el va dur a convèncer-se de la necessitat de promoure un nou atlas lingüístic de les terres de parla catalana, i que va treballar amb la llengua viva incorporant els nous corrents de la lingüística que venien de fora, com l'estructuralisme i la sociolingüística. Aquest capteniment, lluny de ser vist com una dispersió, convé valorar-lo com un enriquiment del Badia dialectòleg. De fet, forma part intrínseca del seu tarannà com a investigador. Podríem dir que hi ha dos eixos rectors de l'obra de Badia que fan que la seva actuació científica resulti molt moderna. D'una banda, tenia un caràcter pioner, una actitud innovadora: li agradava explorar camps diversos del saber i obrir noves vies de recerca. De l'altra, tenia una visió internacionalitzadora de la ciència, que el duia a interessar-se pel que es feia fora, tant en la romanística europea com en la lingüística nord-americana, i a introduir-ho a Catalunya.

Al llarg de la meua intervenció, doncs, em referiré principalment a tres aspectes. En primer lloc, als inicis de Badia com a dialectòleg, que es concreten en les enquestes que va dur a terme a l'Alt Aragó i en els articles i les monografies que se'n deriven sobre la llengua aragonesa. En segon lloc, al paper de Badia com a impulsor d'una obra geolingüística admirable: l'*Atlas lingüístic del domini català*, que avui es troba en una fase molt avançada de publicació. I, en tercer lloc, al pas que va fer Badia des d'una dialectologia de caire historicista fins a una dialectologia d'orientació estructuralista, en uns treballs, i sociolingüística, en uns altres. Finalment, i d'una manera breu, esmentaré com l'interès de Badia pels dialectes es projecta en la seva producció no dialectològica: sigui en l'obra gramatical, d'enfocament diacrònic o sincrònic; sigui en la recerca sobre els orígens de la llengua catalana, que va fomentar debats científics apassionants i enriquidors; sigui en la seva visió de la llengua estàndard com una varietat que ha d'articular coherentment formes lingüístiques provinents de diversos dialectes.

2. **ELS INICIS DE BADIA COM A DIALECTÒLEG: LES ENQUESTES I ELS TREBALLS SOBRE L'ARAGONÈS**

«No es concep un dialectòleg que no hagi fet enquestes *in situ*». Amb aquesta afirmació diàfana de Badia i Margarit (2005, p. 17) enceto el repàs a les seves aportacions a la dialectologia i la geolingüística, les quals parteixen d'excursions pel territori carregat amb la motxilla a l'esquena.

El 1943, Badia havia presentat, com a treball de fi de llicenciatura, una recerca sobre els pronoms *y* i *end* en aragonès medieval. Després de parlar-ne amb Dámaso Alonso, que esdevindria el seu director de tesi, va començar, a partir d'aquest treball previ, les tasques per a l'elaboració de la tesi doctoral, la qual ampliava l'estudi dels derivats hispànics d'*ibi* i *inde* al castellà i al català antics, d'una banda, i a les manifestacions vives en l'aragonès i el català coetanis, de l'altra. Això el va dur a fer les seves primeres eixides d'enquesta dialectal, pel Pirineu aragonès, l'estiu de 1944, per a recollir respostes a un qüestionari d'elaboració pròpia que tenia en compte dues dotzenes d'usos de *y* i *end*. Hi va dedicar tres setmanes, del 14 de juliol al 6 d'agost, durant les quals va fer enquestes en catorze localitats aragoneses: Hecho, Ansó, Biescas, Buesa, Oto, Lavalle, Bielsa, Benasc, Campo, Graus, Fonz, Benavarri, Peralta de la Sal i Sanui, aquestes tres darreres de parla catalana. Badia va defensar la tesi el juny de 1945 i va obtenir, amb la qualificació màxima, el títol de doctor, que llavors només podia atorgar la Universitat de Madrid. El 1947 la seva tesi va aparèixer publicada, amb el títol de *Los complementos pronominalo-adverbiales derivados de IBI e INDE en la península Ibérica*, en els «Anejos de la Revista de Filología Española», del Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

Durant aquella eixida de 1944, Badia havia arplegat més materials dialectals dels que necessitava per a la tesi, atès que, a banda de les preguntes sobre *y* i *end*, va fer respondre als informants el qüestionari de l'*Atlas lingüístic de Catalunya*, que li havia facilitat mossèn Antoni Griera. Com a resultat d'això, el 1947 va publicar al *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* un extens article titulat «Sobre morfología dialectal aragonesa» i el 1948, una monografia sota el títol de *Contribución al vocabulario aragonés moderno*, que va ser el número 8 de la col·lecció «Monografías de la Estación de Estudios Pirenaicos», del Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

A aquella primera eixida d'enquesta dialectal de l'estiu de 1944 se n'hi va afegir aviat una altra, de vint dies de durada, entre els mesos de juliol i agost de 1947, focalitzada a la vall de Bielsa, atès que durant la campanya dialectal anterior Badia havia restat captivat per les singularitats que presentava el parlar de Bielsa enfront de la resta de parles de l'Alt Aragó. Per a dur a terme aquesta estada, Badia va rebre una ajuda de l'Instituto de Estudios Pirenaicos del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, que llavors dirigia Lluís Solé Sabarís. Fruit d'aquesta segona experiència de recollida de dades sobre el terreny, va néixer la monografia *El habla del valle de Bielsa (Pirineo Aragonés)*, que va rebre el Premi Antonio de Nebrija corresponent a l'any 1948 i va ser publicada el 1950 com a número 35 de la col·lecció «Monografías del Instituto de Estudios Pirenaicos».

Aquesta monografia modèlica té una part d'estudi gramatical del belsetà (p. 79-168), una altra de lexicogràfica, constituïda per un extens vocabulari (p. 169-349), i un apèndix amb etnotextos (p. 351-363). I conté, a més, una innovadora part de reflexió sobre els factors historicosocials que actuaven sobre la vitalitat i les perspectives de futur d'aquesta varietat aragonesa (p. 27-78). Joan Martí i Castell (1988, p. 59), que va ressenyar aquesta obra de joventut de Badia, en destaca, d'una banda, que «ja s'hi pot subratllar el rigor metodològic que caracteritzarà tota la seva ulterior producció», i, de l'altra, que «la preocupació pels avatars extralingüístics que condicionen la vida dels parlars li és vella; la qual cosa és exponent de l'avançada clarividència que té de la complexitat dels sistemes».

Cal remarcar que aquestes primeres experiències de treball de camp dialectològic de 1944 i 1947 van dur Badia a reflexionar sobre la metodologia de recollida de dades i en va preparar una comunicació per al I Congreso del Pirineo, celebrat el 1950 a Sant Sebastià, en les actes del qual, publicades el 1952, es pot llegir aquesta reflexió, titulada «Sobre metodología de la encuesta dialectal». És del mateix any l'article, també de caire metodològic, «Note sur le langage des femmes et la méthode d'enquête dialectologique», publicat a la revista *Orbis*, de Lovaina.

3. EL PAPER DE BADIA COM A PROMOTOR DE L'ATLES LINGÜÍSTIC DEL DOMINI CATALÀ

A l'«Ensayo de autobiografía» que va aparèixer en el número 81 de la revista *Anthropos*, de febrer de 1988, dedicat a glossar la figura de Badia amb motiu de la seva jubilació com a professor de la Universitat de Barcelona, el 1986, aquest escriu (Badia i Margarit, 1988, p. 18): «Sin abandonar completamente el aragonés, mi atención a la dialectología iba a concretarse en el dominio lingüístico catalán, y casi exclusivamente alrededor del nuevo atlas lingüístico, que preparamos sobre todo Joan Veny y yo, y que se ha llevado a cabo bajo la dirección del primero».

Efectivament, l'any 1952, Badia, juntament amb Germà Colón, va anunciar, a través de la revista *Orbis*, dirigida per Sever Pop, el projecte d'elaboració d'un nou atlas lingüístic de les terres de parla catalana. Aquesta iniciativa estava motivada, d'una banda, perquè la redacció de la *Gramática histórica catalana* que Badia va publicar el 1951 a l'Editorial Noguer el va fer ser conscient dels buits immensos que hi havia en el coneixement dels dialectes catalans i, de l'altra, pel fet que «cuanto más trabajábamos con el *Atlas lingüístico de Catalunya*, de A. Griera, más graves y más numerosas eran las deficiencias que descubríamos en él» (Badia i Margarit, 1988, p. 20).¹ Badia era un dialectòleg molt preocupat pel mètode, perquè tenia plena consciència que les dades aplegades sobre el terreny només són vàlides si s'han recollit d'una manera correcta, és a dir, amb una tria acurada de l'informant i un sistema d'obtenció de les respostes que no les condicioni. Només si aquests fonaments són sòlids, s'hi podrà bastir damunt l'edifici del coneixement de les varietats dialectals de la llengua. Badia i Margarit (2005, p. 17-18), doncs, tot i que agraiïa a Griera la funció que havia tingut com a mitjancer en la descoberta dels romanistes més destacats de la seva època, no podia ocultar les mancances metodològiques de la tasca que aquest duia a terme:

La primera lliçó pràctica que en vaig rebre fou capolant i decebedora. Encara en els primers anys quaranta, Antoni Griera organitzà uns cursos d'estiu de filologia, a Ripoll. Crec que era en el curs 1944 i jo, llicenciat d'un any. Ens fou anunciat que hi faríem enquestes amb un informador, que Griera interrogaria, mentre que nosaltres en prendríem notes. Així se'ns presentà un home, tirant a vell, comunicatiu. Encara no havia passat mitja hora d'enquesta, els

1. El 1952 existien els quatre primers volums de l'*Atlas lingüístico de Catalunya*, publicats a Barcelona per l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) entre 1923 i 1926, quan l'IEC en retirà la partida pressupostària «no per raons personals, sinó tècniques» (Badia i Margarit, 2005, p. 20, n. 7). Al cap d'una dècada havia estat possible de reemprendre'n la impressió, però el cinquè volum va restar incomplet, aturat en el mapa «fregar la roba», com a conseqüència de l'esclat de la Guerra Civil espanyola el 1936. Durant aquesta, els materials aplegats per Griera es van perdre. Tanmateix l'obra es va acabar de publicar entre 1962 i 1964 després que un nou enquestador, Antoni Pladevall, completés —amb subjectes diferents i amb un desfasament de prop de mig segle— la part de les enquestes que havia desaparegut.

pocs assistents al curs ja ens dèiem en veu baixa que era «un Fabra disfressat de pagès». Interrompia el discurs de Griera, el contradieia, li retreia que ell tenia un diccionari que no duia el mot en qüestió, etc. Una riota. Però la cosa més greu era que, malgrat la defensa que Griera feia de la pregunta indirecta, ell mateix, que anava per feina, si aquell bon home trigava a comprendre-la, li feia, per exemple: «D'això que us descriu, no en dieu *els clemàstecs?*». En vaig concloure que jo havia après com *no* s'havien de fer les enquestes. La primera lliçó havia estat un desastre o, si voleu, eficaç, molt eficaç, *per negationem*.

Es comprèn, doncs, que la idea de Badia no era només fer un *nou* atlas, sinó fer un *bon* atlas. L'anunci del projecte d'elaboració de l'*Atlas lingüístic del domini català* difós des de la revista *Orbis* es va repetir, l'any següent, des d'un altaveu magnífic: el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica celebrat a Barcelona del 6 al 12 d'abril de 1953, el pes de l'organització del qual va recaure en Badia. Hi van participar uns tres-cents congressistes vinguts de vint països diferents, que per primera vegada es reunien a la península Ibèrica, i va acollir una setantena d'intervencions, la majoria dedicades al català, entre les quals la de Badia i Colón de presentació del nou atlas. Se'n pot llegir la crònica en l'obra de Badia (1964, p. 185-196) *Llengua i cultura als Països Catalans*.

Mentre es gestava el nou atlas, Badia va publicar, el 1953, a la revista *English Studies*, el treball «Anglicisms in the Catalan language of Menorca», referit a l'aportació lèxica que l'anglès va fer al menorquí arran de la dominació britànica de l'illa durant el segle XVIII. El 1954, el primer número de la revista *Via Domitia*, de la Universitat de Tolosa, va acollir un darrer article de Badia de tema aragonès, en el qual posa en relació una llista de noms populars de plantes del massís del Turbó i de la depressió de Campo amb les denominacions gascones equivalents recollides, a l'altra vessant dels Pirineus, per Jean Séguy i fetes públiques en el llibre *Les noms populaires des plantes dans les Pyrénées Centrales*, llavors d'aparició recent. I aquell mateix any va veure la llum el treball «Alcalde. Difusión de un arabismo en catalán», que Badia va inserir a la miscel·lània d'homenatge a Josep M. Millàs i Vallicrosa i que es basa encara necessàriament en materials de l'*Atlas lingüístic de Catalunya*.

Aviat l'equip del nou projecte geolingüístic es va ampliar amb la incorporació de Joan Veny i Manuel Companys, els quals, juntament amb Badia i Colón, van presentar una comunicació en el IX Congrés Internacional de Lingüística Romànica celebrat a Lisboa el 1959, en què donaven compte de l'estat dels treballs i de l'orientació metodològica de l'atlas. Llavors ja disposaven d'un extens qüestionari, elaborat per Badia i Veny, el qual no s'imprimiria fins al 1965 i, de moment, només com a document intern de treball per a ús dels equips d'enquestadors. A més, s'havien dut a terme dues enquestes preparatòries, a Sant Boi de Llobregat (el Baix Llobregat), el 1957, i a Cervera (la Segarra), el 1958, conduïdes per Badia, Colón,

Companys i Veny. En aquesta darrera, a més, hi havia participat com a observador l'investigador nord-americà Stanley Martin Sapon, autor del mètode d'enquesta conegut per PLIM, l'ús del qual va ser finalment descartat per les dificultats d'interpretació que els dibuixos suscitaven en alguns informants, sobretot en els de més edat. Condicionants de tipus laboral i vital van motivar que es desvincuessin del projecte tant Colón, que n'havia estat el promotor juntament amb Badia, com Companys, que s'havia format a la Universitat de Tolosa sota el magisteri de Jean Séguy i hi havia aportat la idea d'enregistrar les enquestes (Veny i Pons i Griera, 2020, p. 15), cosa que s'acabaria duent a terme en una certa mesura, atès que 35 van ser gravades en la seva totalitat, 101 parcialment i, a més, en 142 localitats es van enregistrar narracions sobre la vida tradicional, conegudes com a *etnotextos*.

La primera enquesta la van conduir Badia i Veny a Sant Pere de Ribes (el Garraf), del 3 al 5 de juliol de 1964. Un cop enllestida, segons vaig sentir rememorar —amb un somriure als llavis— al meu director de tesi, Badia li va dir: «Coratge, Joan! Ja només ens en falten 199!». Cal tenir present que d'antuvi s'havia previst una xarxa de 200 punts d'enquesta, tot i que finalment en van visitar 190. Ara fa poc que ha aparegut, a la «Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística» de l'Institut d'Estudis Catalans, l'edició de les cròniques del treball de camp de l'*Atles lingüístic del domini català*, a cura de Lídia Pons. En el «Preàmbul» signat per Veny i Pons i Griera (2020, p. 9-10) s'exposa com la idea de redactar «una crònica de cada jornada de treball, on s'anotés succintament el procés de recerca dels informants, s'expliquessin les seves aptituds, el temps dedicat, les dificultats sorgides i altres incidències», va ser de Badia. De fet, ell mateix va ocupar-se, totalment o en part, de deixar constància del transcurs de les enquestes recollides el juliol de 1964 a Sant Pere de Ribes (el Garraf), Cànoves (el Vallès Oriental) i Cervelló (el Baix Llobregat). Heus-ne aquí una breu mostra, corresponent a la crònica del dimarts 7 de juliol de 1964, a Cànoves (Veny i Pons i Griera, 2020, p. 32):

Per afonia de l'informant, Salvador Garriga, no podem continuar les enquestes amb ell. Fem, de moment, una sèrie de fotos a casa d'ell, can Casademunt. Després continuem l'enquesta amb Isidre Roig, de 74 anys. Fem, entre matí i tarda, les parts 4 a 11 (acabar la cinta 5, i començar d'omplir la 6 —pista primera—); la part 11 queda inconclusa.

No acabem la jornada per fatiga d'Isidre Roig (el primer informant segueix afònic).

No sembla que ni la fatiga ni l'afonia dels informants fossin un fet gaire extraordinari. No ens en podem sorprendre si tenim en compte que el qüestionari de l'*Atles lingüístic del domini català* conté, segons la numeració definitiva de l'edició publicada el 1993, 2.452 preguntes, repartides en quatre seccions, la més ex-

tensa de les quals, amb disset capítols, és la dedicada al lèxic, especialment al propi de la vida rural, mentre que les altres tres indaguen en la morfologia nominal i verbal, en la sintaxi i en la fonosintaxi, aspectes, aquests dos darrers, que no solien formar part dels qüestionaris dialectals. Se superen de llarg, doncs, els 1.276 ítems de l'*Atlas lingüístic de Catalunya*.

També la xarxa de punts d'enquesta, amb 190 localitats, pràcticament duplica la de l'obra de Griera i la de la part catalana de l'*Atlas lingüístico de la península Ibérica*, dirigit per Tomás Navarro Tomás, en la qual van treballar Manuel Sanchis Guarner i Francesc de Borja Moll.² Aquest increment de punts d'enquesta permet que l'*Atlas lingüístic del domini català* estrenyi notablement la malla en determinades àrees geogràfiques poc cobertes en l'obra precedent de Griera, com la Catalunya del Nord —on es passa de cinc localitats a tretze— o el País Valencià —amb un augment espectacular de tretze localitats a quaranta-set. I, a més, el nou atlas té en compte tant viles mitjanes i pobles petits com les principals ciutats catalanòfones, les quals havien restat excloses en l'obra geolingüística projectada per Tomás Navarro Tomás, que partia d'una concepció més tradicional de la dialectologia i cercava de trobar en les localitats rurals les essències d'un estadi lingüístic que aviat havia d'esdevenir marginal.

Badia, que havia engegat el projecte de l'*Atlas lingüístic del domini català*, que s'havia preocupat d'assegurar-ne la qualitat metodològica i que, juntament amb Joan Veny, n'havia elaborat el qüestionari, va deixar en mans d'aquest la direcció de la fase de recollida de materials, que va perllongar-se de 1964 a 1978. Badia hi va participar com a enquestador en algunes localitats, concretament a Sant Boi de Llobregat (el Baix Llobregat), el 1957; a Sant Pere de Ribes (el Garraf), Cànoves (el Vallès Oriental) i Cervelló (el Baix Llobregat), el 1964; a Lleida (el Segrià), el 1966; a la Llosa de la Plana (la Plana Baixa), el 1967, i, finalment, a l'Alguer (Sardenya), el 1975. Tanmateix, el gros de les enquestes va recaure principalment en Joan Veny —«l'home de l'atles», com el va batejar Badia i Margarit (2005, p. 22) mateix— i en una sèrie d'investigadors, joves aleshores, a qui havien format en el mètode de l'enquesta dialectal. Entre aquests cal esmentar Joan Martí i Castell, Joaquim Rafel, Lúcia Pons, que acabaria esdevenint codirectora del projecte en la fase de tractament informàtic i publicació dels materials, i Montserrat Badia i Cardús, filla del professor Badia i de la seva esposa, Maria Cardús. Val a dir que Cardús també va fer aportacions al coneixement dels dialectes catalans, com l'ar-

2. Cal recordar que els materials d'aquest projecte geolingüístic concebut per Ramón Menéndez Pidal i dirigit per Tomás Navarro Tomás van restar inèdits llargament, atès que fins al 1962 no en va aparèixer el primer i únic volum, que feia públics setanta-cinc mapes. Des de 2009, Pilar García Mouton, profesora de investigació del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, dirigeix el projecte de publicació digital dels materials de l'*Atlas lingüístico de la península Ibérica* (<http://www.alpi.csic.es/>). Maria-Pilar Perea s'ocupa de la part catalana.

ticle «Sobre la pèrdua de la -s final a la Garrotxa», publicat el 1983 en els *Estudis de llengua i literatura catalanes oferts a Ramon Aramon i Serra*, que havia estat professor seu a l'Institut-Escola de Josep Estalella i Graells (Massot i Muntaner, 2008, p. 583).

Sense restar, doncs, gens de mèrit a Joan Veny, treballador infatigable que ha portat durant més de mig segle el pes de l'*Atles lingüístic del domini català* damunt les espatlles, és de justícia que reconeguem el paper clau que Badia va tenir en la promoció del projecte i en la definició dels aspectes metodològics vinculats a la selecció dels informants, a la definició de la xarxa de punts d'enquesta i a la confecció i posada en pràctica del qüestionari, que l'han dut a ser una obra plenament reeixida.

És ben veritat que avui la geolingüística catalana es troba en un moment dolç. D'una banda, sota la direcció de Joan Veny i Lídia Pons, s'ha culminat recentment la publicació dels volums cartogràfics de l'*Atles lingüístic del domini català*, amb l'aparició, el 2018, del novè i darrer, que cartografia les respostes dels capítols 19, 20 i 21 del qüestionari, dedicats a la morfologia verbal, la sintaxi i la fonosintaxi, i que situa en 2.191 els mapes lingüístics aplegats en aquesta obra, i ha vist la llum un volum d'etnotextos, corresponent al català oriental. També està molt avançada la publicació del *Petit atles lingüístic del domini català* —en va aparèixer el setè volum el 2019—, en què Joan Veny presenta mapes interpretatius a tot color acompanyats de rics comentaris amb informació etimològica, històrica i dialectal sobre les variants lingüístiques que s'hi recullen. D'altra banda, hi ha un esplet d'obres geolingüístiques d'abast territorial més reduït, els anomenats *microatles*, uns de publicats i d'altres en curs d'elaboració, que segueixen els postulats metodològics de l'*Atles lingüístic del domini català* i que emanen, principalment, del nucli creat per Pere Navarro a la Universitat Rovira i Virgili, i per Vicent Beltran i Carles Segura a la Universitat d'Alacant, circumstància que augura un molt bon futur a la geografia lingüística, tan estimada per Badia.

4. L'APLICACIÓ DE L'ESTRUCTURALISME ALS PARLARS CATALANS

Badia havia rebut una formació universitària plenament emmarcada en la lingüística historicista, que té com a mur de càrrega la gramàtica històrica i com a contraforts la dialectologia —segons la concepció tradicional d'aquesta disciplina— i l'onomàstica —la toponímia i l'antroponímia.³ Si Badia mostrava tant d'in-

3. La relació estreta que s'estableix entre aquestes disciplines s'evidencia en alguns treballs que Badia va presentar, la dècada dels noranta, en trobades científiques nacionals i internacionals, i que es vinculen a la seva participació en el projecte «Patronymica Romanica (PatRom)» d'elaboració d'un diccionari de llinatges romànics. Ens referim a la comunicació «Anthroponymie, dialectologie et toponymie dans le domaine linguistique catalan: Les dérivés du lat. FENUCULU», presentada en el XVIII Con-

terès en el treball de camp dialectal i en la renovació del coneixement dels dialectes catalans a través del nou projecte d'atles lingüístic és perquè la seva formació historicista no el privava de sentir-se fortament atret per la realitat coetània de la llengua. I, de fet, aquesta atracció va acabar convertint-se en la necessitat intel·lectual de focalitzar l'atenció en la llengua viva, ja fos per a explicar els elements que la integren en relació amb el sistema de què formen part horitzontalment, i no tan sols en relació amb les formes precedents de què deriven verticalment, ja fos per a vincular la llengua amb la societat que la té com a vehicle de comunicació i com a dipositària d'uns determinats valors simbòlics lligats a la identitat col·lectiva.

Aquest eixamplament del ventall d'interessos de recerca és fruit, com sol esdevenir-se en els progressos personals i socials, de la superació d'un sentiment de crisi, que naixia, en part, d'un cert esgotament provocat pel fet d'esguardar la llengua sempre des d'una perspectiva historicista, a la qual la disciplina dialectològica està lligada des dels mateixos orígens. En l'assaig autobiogràfic esmentat adés, Badia i Margarit (1988, p. 22) confessa la sensació de desconcert amb què assistia al «desplazamiento que se producía en todo el mundo en cuanto a temas, métodos y orientaciones en la lingüística», circumstància que se li feia evident gràcies a la seva intensa activitat de participació en trobades científiques internacionals i a les invitacions que rebia de col·legues estrangers per a impartir cicles de conferències, i també per les estades com a *Gastprofessor* a les universitats alemanyes de Heidelberg i Munic. I afegeix:

Si uno quería estar al corriente, tenía que leer materia nueva, tenía que aceptar que había otras maneras de trabajar. Y esta constatación me hacía ver que yo iba quedando recluso en un terreno cada vez más acotado. Lo corroboraba la reacción de estudiantes excelentes ante la metodología historicista, sobre la que mostraban graves dudas.

En aquest punt va ser determinant, per a reorientar la trajectòria acadèmica de Badia, l'estada com a *visiting professor* a la Universitat de Georgetown, a Washington, el curs 1961-1962. A banda d'explicar-hi gramàtica històrica i història de la llengua espanyola, es va encarregar de l'assignatura *estructura del español*. Segons relata Badia i Margarit (1988, p. 23) mateix, era el primer cop que impartia una matèria d'orientació sincrònica i la va preparar d'acord amb els postulats de l'estructuralisme, que a partir de llavors va incorporar també a la seva producció

grés Internacional de Ciències Onomàstiques, celebrat a la ciutat alemanya de Trèveris l'abril de 1993 i publicada a les actes aparegudes el 2002, i a la conferència de clausura que, amb el títol de «Dialectologia, onomàstica i malnominació», Badia va pronunciar en el XXII Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica, que va tenir lloc a Vilafranca del Penedès el maig de 1996 i del qual es van publicar les actes el 1999.

científica. I hi hem d'incloure, és clar, els treballs en què l'objecte d'estudi prové del terreny dialectal, atès que no hi ha diferència de naturalesa entre llengua i dialecte: l'una i l'altre són sistemes lingüístics dotats d'estructura, en els quals tot element està vinculat amb els altres i es defineix en funció de les relacions que hi manté; l'una i l'altre, doncs, són susceptibles d'ésser analitzats des dels postulats de l'estructuralisme.

Podem esmentar, com a representatives d'aquesta faceta, les contribucions de Badia al coneixement de dos parlars catalans, el barceloní i el lleidatà, fetes des de l'òptica estructuralista i pertanyents, en el primer cas, a l'àmbit foneticofonològic i, en el segon, al morfosintàctic. Així, a final de la dècada dels anys seixanta, Badia va dedicar diversos articles a l'estudi de les vacil·lacions entre el timbre obert i el tancat de les vocals mitjanes palatal i velar, *e* i *o*, en el parlar de Barcelona, com els que van aparèixer a la *Revista de Filología Española* («Predominio de las vocales abiertas /ε/ y /ɔ/ en el catalán de Barcelona»), en la miscel·lània d'homenatge a Joseph M. Piel («Algunes mostres de les igualacions $e = \epsilon$ i $o = \circ$ en el català parlat a Barcelona») i en el primer dels dos volums d'*Estudis Romànics* dedicats a Pompeu Fabra amb motiu del centenari del seu naixement («Les vocals tòniques *E* i *O* en el català de Barcelona. Assaig d'anàlisi fonològica de la situació actual»). Badia interpreta la tendència del barceloní a obrir les vocals mitjanes tòniques com un mecanisme compensatori de la pèrdua de sonicitat produïda en aquest parlar per la relaxació de les vocals *a* i *e* en posició àtona.

L'altre exemple que hem anunciat es recull en el treball «Petita disquisició sobre el lleidatà *prou/prouta* (estructura i analogia)», inserit en la miscel·lània d'homenatge a Samuel Gili Gaya apareguda el 1979. En aquesta ocasió, Badia ofereix una interpretació de la forma femenina *prouta* del quantitatiu inicialment invariable *prou*, emprada a Lleida i al Segrià —i en altres indrets—, i l'explica a partir de considerar-la part integrant del sistema de quantitatius. Això permet evidenciar l'existència d'un model inductor, el que segueixen *quan(t)/quanta*, *tan(t)/tanta* i *bastan(t)/bastanta*, al qual s'integraria *prou/prouta* mitjançant la creació d'una forma femenina analògica.

5. EL TRÀNSIT DE LA DIALECTOLOGIA HISTORICISTA A LA DIALECTOLOGIA SOCIOLINGÜÍSTICA

No és tan sols l'estructuralisme el que Badia va incorporar a la seva producció científica després de l'estada com a *visiting professor* a la Universitat de Georgetown. També és a Washington on fa una altra descoberta que el marcarà decisivament i que es reflectirà en alguns dels seus treballs dialectològics. Em refereixo a la sociolingüística, en la qual s'introdueix sobretot gràcies a la lectura del llibre d'Uriel Weinreich *Languages in contact*.

Adés he afirmat que Badia estimava la dialectologia, i penso que d'això ningú no en pot tenir cap dubte. Ara bé, l'amor a aquesta disciplina, en la qual s'havia format i dins de la qual s'havia iniciat entusiàsticament en la recerca, no li va impedir, al cap d'un temps, de detectar-hi algunes mancances, que es concretaven en un cert encarcament i immobilisme. Badia lamentava que la dialectologia catalana no s'hagués distanciat gens dels postulats inicials de la disciplina, assentats en el tríode monografia dialectal, geografia lingüística i mètode «Wörter und Sachen» —paraules i coses—, i també que hagués quedat estancada en el panorama dialectal dibuixat per les primeres recerques dialectològiques.

En un article que va publicar el 1976 a la *Revista Española de Lingüística*, titulat «Nivelación geolingüística y lenguas en contacto», que reproduïx la conferència dictada a Madrid l'any anterior en el V Simposio de la Sociedad Española de Lingüística, Badia i Margarit (1976, p. 278) ho expressa amb molta claredat —com era propi d'ell— i també amb un deix d'amargor:

La cosa es seria. La dialectología catalana ha sido establecida correctamente. No seré yo quien ponga en tela de juicio la enorme obra de nuestros dialectólogos. Su falta, en todo caso, no ha sido de descripción, que era fiel, sino de visión, que era corta. No tuvieron en cuenta que las hablas vivas, como vivas que son, se modifican. Creyeron que porque, cuando ellos hicieron sus encuestas en el Campo de Tarragona, la gente distinguía entre b/v, el catalán de Tarragona iba a distinguir las dos labiales para siempre jamás. Y lo mismo con el salar de la costa ampurdanesa. Y estos rasgos podían haberse conservado, pero también podían no conservarse. Y no se han conservado. O sea que la dialectología catalana, bien descrita en su momento, se ha visto desfasada: era veraz, pero ya no era actual. Era veraz, con respecto a la época en que se estableció, pero, en realidad, últimamente ya no retrataba con fidelidad la situación de los dialectos y hablas. Es decir que, en rigor, ya no era veraz.

Per a superar aquest escull, Badia propugna que cal passar «De la dialectología historicista a la dialectología sociolingüística» —i acabo de prendre literalment el títol d'una conferència que va pronunciar, el 1986, a Oviedo, a l'Academia de la Llingua Asturiana i que va ser publicada l'any següent a la revista *Lletres Asturianas*. Hi defensa que cal anar «De la dialectología del dato (perteneciente a la lingüística en sí misma) a la dialectología del comportamiento (ya en el campo de la sociolingüística)» (Badia i Margarit, 1976, p. 7). I un dels aspectes del comportament dels parlants que li interessa més és el que condueix a l'anivellament lingüístic a l'interior del Principat, és a dir, a la difusió d'unes determinades formes, barcelonines, prestigiades per l'estàndard, que arcaïzen més o menys lentament variants tradicionals connotades com a rurals. Un tema que avui, després de quaranta anys de recuperació del govern autonòmic i del traspàs de les competències en educació i

mitjans de comunicació, és més actual que mai i afecta, molt especialment, el català nord-occidental, com va posar de manifest Ramon Sistac ja el 1990 i com jo mateixa vaig analitzar en la meua tesi doctoral (Massanell, 2008), publicada en part el 2012, dins un corrent d'estudi que Albert Turull (2019) ha historiat recentment.

Dins del que Badia anomenava *sociodialectologia* s'enquadra el treball que va inserir, el 1978, a *Via Domitia. Hommage à Jean Séguy*, titulat «Sobre el procés d'anivellament del vocabulari rural català. Presentació i comentari d'un cas concret». En aquest treball, a partir de la comparació de materials de l'*Atlas lingüístic de Catalunya* i de l'*Atlas lingüístic del domini català*, distanciat per un lapse d'aproximadament mig segle,⁴ Badia se centra en els noms catalans d'un vegetal d'origen americà i constata la progressió, en els parlars del Principat, del fitònim *mongeta*, que és la solució barcelonina, enfront de la retracció del geosinònim *fesol*, d'una manera similar al que s'ha esdevingut també entre *patata* —coincident, a més, amb el nom castellà— i *trumfa*. Aquest estudi de cas li serveix per a portar a collació un conjunt de factors polítics, històrics, administratius, culturals, socials i econòmics que entre els anys 1930 i 1960 van afavorir l'anivellament lingüístic, que es produeix des d'un centre d'expansió —Barcelona— i actua sobre un territori que rep l'acció anivelladora —Catalunya. Per aquesta banda, doncs, la renovació que Badia introdueix en els estudis dialectals prové de tenir en compte que tota forma lingüística està lligada a uns usos i a unes percepcions que es condicionen mútuament i que repercuteixen en la progressió o en la regressió de la forma en el territori.

També és la consciència de la imbricació social dels fets lingüístics el que li fa bastir una reflexió «Entorn dels conceptes de 'llengua' i 'dialecte' aplicats sobretot al català», que publica a De Gruyter, el 1981, en un volum d'homenatge a Eugenio Coseriu. És una contribució que cal situar en el context polític de la Transició espanyola, quan encara ressonaven algunes veus entestades a titllar el català despectivament de *dialecte* (Badia i Margarit, 1981a, p. 19):

Des de les discussions de carrer fins a les abstruses consideracions científiques, sia històrico-lingüístiques sia sociolingüístiques, ben sovint m'he hagut d'encarar amb el tema de «llengua»/«dialecte». Recordo, com a exemple de les primeres, que una vegada em va arribar una lletra, escrita al calor d'una disputa tinguda en una caserna de Valladolid, en la qual un grupet de soldats em deia que tots ells s'esbatussaven per dilucidar si el català era una llengua o un dialecte. No havent-s'hi posat d'acord, decidiren assenyadament d'adreçar-se a la Universitat de Barcelona, i, com ho deien a la lletra, s'havien fet el compromís d'acceptar el veredict que donarien «esos señores de la Universidad».

4. Les enquestes de l'*Atlas lingüístic de Catalunya* es van recollir entre 1912 i 1922. Les de l'*Atlas lingüístic del domini català*, entre 1964 i 1978.

6. LA DIFERENCIACIÓ DIALECTAL EN ELS ORÍGENS REMOTS DE LA LLENGUA I EN L'ESTÀNDARD ACTUAL

De la mateixa manera que la descoberta de la sociolingüística va condicionar els treballs del Badia dialectòleg, l'interès d'aquest pels dialectes traspua en bona part de la seva producció no dialectològica. Només cal fullejar, com a mostra, dues de les seves obres gramaticals. És així a la *Gramàtica històrica catalana*, publicada inicialment en castellà el 1951 i traduïda al català el 1981, perquè fer la gramàtica històrica d'una llengua és, inevitablement, fer la gramàtica històrica dels seus dialectes. I també és el cas de la seva darrera obra gramatical, apareguda el 1994 i d'enfocament sincrònic, la *Gramàtica de la llengua catalana. Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*, perquè Badia tenia molt present que tota llengua es manifesta a través de diverses varietats geogràfiques i socials, com reflecteixen clarament els dos darrers qualificatius del subtítol. Cal dir, a més, que aquesta obra de Badia prenuncia l'enfocament que aplicarà l'Institut d'Estudis Catalans en la *Gramàtica de la llengua catalana* de 2016, elaborada amb Manuel Pérez Saldanya a la direcció de l'Oficina de Gramàtica i Gemma Rigau a la presidència de la Comissió de Gramàtica, atès que en aquesta obra s'arriba a la prescripció normativa a través de la descripció lingüística i es valora l'adequació de les formes de la llengua a la diversitat de registres.

Badia i Margarit (2005, p. 27) declarava la seva «flaca per la dialectologia, tant l'antiga com la moderna» i també afirmava, no sense ironia, que tenia «l'especial gràcia d'encendre polèmiques a tot arreu» on es ficava. I sí, cal reconèixer també el paper de Badia com a generador de debats en les disciplines filològiques, els quals han esperonat la participació d'altres col·legues i han resultat enriquidors i útils per a fer avançar el coneixement. Des de la perspectiva dialectal, en destaquen dos.

En primer lloc, hi ha el debat sobre el concepte *dialectalisme* i la pertinència, o no, d'aplicar-lo en èpoques tan reculades com el segle XIII, a propòsit dels anomenats *mallorquinismes* de l'obra catalana de Ramon Llull. Badia va tractar aquest aspecte en l'article «Dialectalismes baleàrics en Ramon Llull? Una qüestió de mètode», que va publicar en un volum de la revista *Randa*, de 1979, dedicat a Francesc de Borja Moll. La qüestió, tanmateix, se li havia plantejat una dècada abans, arran d'un intercanvi d'impressions que s'havia produït, en el transcurs del Col·loque International La Linguistique Catalane celebrat a Estrasburg el 1968, en el torn de preguntes de la conferència de Ramon Aramon i Serra «Problèmes d'histoire de la langue catalane».⁵

5. L'any 1968 es va celebrar a Estrasburg el primer congrés de la postguerra que tenia el català com a objecte d'estudi. Aquesta trobada científica internacional va ser molt important, atès que va obrir la via per als colloquis regulars de la futura Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes

Badia va assajar la recerca de particularismes dialectals antics també en una altra zona del territori i en una època encara més remota, els segles XI i XII, com reflecteix l'article «L'Alt Urgell i el català occidental naixent», publicat el 1980 en les actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, celebrat a Andorra el 1979. És un treball que obre les aportacions de Badia al segon debat que anunciàvem: la polèmica sobre els orígens i les causes de la macro-partió dialectal del català en dos blocs, l'occidental i l'oriental, que a Catalunya segueix un traçat de nord a sud amb una coincidència força exacta del límit dialectal amb les delimitacions comarcals promulgades l'any 1936 per la Ponència de la Divisió Territorial, amb l'única excepció del Solsonès, com fa notar Badia el 1979 en l'estudi «Fronteres dialectals i fronteres comarcals», aparegut en la miscel·lània d'homenatge a Kurt Baldinger amb motiu del seu seixantè aniversari.

Es tracta d'un debat antic, que ha anat ressorgint periòdicament, en el qual hi ha implicats aspectes que poden resultar fonamentals per a esclarir-lo, com la determinació del període històric fins al qual cal retrotreure la bipartició dialectal del català en una modalitat occidental i una altra d'oriental. En aquesta discussió científica hi han participat diversos filòlegs de renom i també arqueòlegs i historiadors. Amb anterioritat a Badia, havien formulat teories explicatives Griera (1931), Bosch i Gimpera (1943), Sanchis Guarner (1956) i Alarcos Llorach (1960). Badia s'hi va afegir de ple, el 1981, amb l'obra *La formació de la llengua catalana. Assaig d'interpretació històrica*, en què rebutja les posicions anteriors i formula una explicació alternativa, que va reprendre en diversos treballs: el 1983, a «Sobre els elements medievals en la formació de la llengua catalana»; el 1984, a «L'origen de la llengua catalana» i «L'acció del substrat i la formació de la llengua catalana»; el 1987, a «Llengua, dialectes i trets lingüístics dialectals» i, encara, el 2004, en l'obra *Moments clau de la història de la llengua catalana*, publicada amb motiu de la concessió a Badia del doctorat *honoris causa* per la Universitat de València —una de les moltes distincions amb què va ser reconeguda la seva rellevància acadèmica. Amb posterioritat a la intervenció de Badia, Antoni Ferrando (1989) i Enric Guinot (1999) són els qui han fet les contribucions més significatives a aquest debat.

I, anant d'un cap a l'altre de la nostra història lingüística, no vull cloure la meua intervenció sobre el llegat de Badia al coneixement de la nostra realitat dialectal sense fer esment de la visió que qui fou president de la Secció Filològica entre 1989 i 1995 tenia de la llengua estàndard. La concebia com una varietat que ha d'articular coherentment formes lingüístiques provinents de diversos dialectes

(AILLC), la qual es va constituir formalment a la Universitat de Cambridge el 1973. Badia va ser, juntament amb Georges Straka, editor de les actes d'aquell primer congrés d'Estrasburg, en les quals apareixen tres treballs seus: «Phonétique et phonologie catalanes» (p. 115-166), «Morphosyntaxe catalane» (p. 181-229) i «Le catalan aujourd'hui» (p. 379-443).

i que ha de presentar un grau determinat de polimorfisme, concretat sobretot en dos àmbits. D'entrada, en la llengua oral, i aquí podem recordar que sota la presidència de Badia, i per impuls seu, van veure la llum els dos primers opuscles de la *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*: el de fonètica, aparegut el 1990, i el de morfologia, que data de 1992, els quals van tenir molt bona acollida, especialment entre els professionals dels mitjans de comunicació. L'altre àmbit en què Badia propugnava una integració generosa de variants dialectals és el lèxic, com efectivament es va fer ja en la primera edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, de 1995, elaborada durant la presidència de Badia, mentre Teresa Cabré dirigia les Oficines Lexicogràfiques i Joaquim Rafel era al capdavant de la Comissió de Lexicografia.⁶ El diccionari normatiu que va prendre el relleu del *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra presenta l'encert, a més, d'haver prescindit de les marques dialectals que senyalaven alguns mots no pancatalans, justament per a refermar que la seva inclusió en el diccionari general és la manera de posar-los a disposició de tota la comunitat catalanòfona.⁷

7. MOT FINAL

Comptat i debatut, doncs, també en la seva faceta de dialectòleg el llegat de Badia és ric i divers. En sobresurt el paper de promotor de l'*Atlas lingüístic del domini català*, una magna obra geolingüística, avui pràcticament culminada, que ha assolit uns resultats excel·lents gràcies al rigor metodològic amb què va ser projectada de bon començament, el qual es reflecteix en la determinació de la xarxa geogràfica i del perfil dels informants i en la planificació del qüestionari i del mètode d'obtenció de les respostes. Per a assegurar-ne la qualitat, va ser determinant l'experiència prèvia de Badia en les excursions d'enquesta dialectal que va dur a terme els anys 1944 i 1947 per l'Alt Aragó, com a resultat de les quals avui disposem de diversos treballs que forneixen un bon coneixement de les parles

6. La «Introducció» que Badia va escriure per a la primera edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, que porta com a subtítol «Gestació, història, contingut i formes d'aquest diccionari» (p. XI-XL), testimonia la implicació personal que va posar en aquest projecte lexicogràfic.

7. Badia i Margarit (1998, p. 344-345, n. 8) a llueix elogiosament a aquesta decisió en l'estudi «Entorn dels mallorquinismes de *Mirèio* de Frederic Mistral, en la versió de Maria-Antònia Salvà», en què ressegueix els dialectalismes que aquesta autora, que va créixer entre Lluçmajor i Palma, va emprar en la traducció de l'emblemàtic poema occità, publicada el 1917 per l'Institut d'Estudis Catalans: «El DIEC ha adoptat dos criteris que cal saludar amb satisfacció [...]: d'una banda, ha suprimit les mencions geogràfiques o dialectals dels mots, que així esdevenen paraules de la llengua estàndard; de l'altra, ha incorporat un bon nombre de mots provinents de parlars regionals, que també passen a ésser peces de la llengua comuna».

aragoneses, entre els quals convé fer una menció destacada de la monografia sobre el parlar de la vall de Bielsa, que va rebre el premi Antonio de Nebrija de 1948.

El caràcter pioner de Badia, unit al seu coneixement dels progressos de les ciències del llenguatge a Europa i Amèrica, el va dur a introduir l'estructuralisme i la sociolingüística al nostre país, circumstància que, pel que fa a la disciplina dialectològica, es reflecteix en l'elaboració d'alguns treballs de dialectologia estructural, basats sobretot en dades del parlar barceloní —i, en menor mesura, del lleidatà—, i del que ell anomena *sociodialectologia*, en què es refereix a l'anivellament lingüístic que s'observa a Catalunya en el lapse transcorregut entre la recollida dels materials de l'*Atlas lingüístic de Catalunya*, que es va desenvolupar entre 1912 i 1922, i de l'*Atlas lingüístic del domini català*, que es va dur a terme de 1964 a 1978.

D'altra banda, l'amor de Badia pels dialectes —ciència i passió, per a ell, van de la mà— el porta a tenir-los en compte en la producció no dialectològica: els retrobem en l'obra gramatical, d'enfocament diacrònic o sincrònic; en la recerca sobre els orígens de la llengua, àmbit en el qual va impulsar debats apassionants sobre el concepte *dialectalisme* i sobre les causes de la macropartió entre el català occidental i l'oriental, i en la seva visió de la llengua estàndard com una varietat cohesionadora que integra harmònicament formes lingüístiques aportades pels diversos territoris dels Països Catalans.

En conclusió, Antoni M. Badia i Margarit, malgrat la modèstia amb què alludia a la tasca pròpia com a dialectòleg, ha deixat un llegat important també en l'àmbit de la dialectologia i de la geolingüística, que ha estat continuat i engrandit pels seus deixebles, i que els deixebles dels seus deixebles tenim ben present, en part gràcies al respecte, a l'admiració i a l'estima amb què els hem sentit referir-se tostemps al seu mestre.

BIBLIOGRAFIA

- ALARCOS LORACH, Emilio (1960). «La constitución del vocalismo catalán». A: *Studia Philologica: Homenaje a Dámaso Alonso*. Vol. I. Madrid: Gredos, p. 35-49.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1947a). *Los complementos pronominalo-adverbiales derivados de IBI e INDE en la península Ibérica*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. (Anejos de la *Revista de Filología Española*; 38)
- (1947b). «Sobre morfología dialectal aragonesa». *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, xx, p. 57-123.
- (1948). *Contribución al vocabulario aragonés moderno*. Saragossa: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. (Monografías de la Estación de Estudios Pirenaicos; 8)
- (1950). *El habla del valle de Bielsa (Pirineo Aragonés)*. Saragossa: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto de Estudios Pirenaicos. (Monografías del Instituto de Estudios Pirenaicos; 35)

- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1951). *Gramàtica històrica catalana*. Barcelona: Noguer.
- (1952a). «Sobre metodologia de la encuesta dialectal». A: *Actas del Primer Congreso Internacional de Estudios Pirenaicos, San Sebastián 1950*. Vol. VII. Saragossa: Consejo Superior de Investigaciones Científicas: Instituto de Estudios Pirenaicos, p. 163-190.
- (1952b). «Note sur le langage des femmes et la méthode d'enquête dialectologique». *Orbis*, I, 1, p. 15-18.
- (1953). «Anglicisms in the Catalan language of Menorca». *English Studies*, xxxiv, p. 16-19.
- (1954a). «Sobre algunos nombres de plantas en aragonés (a propósito de un reciente libro de J. Séguy)». *Via Domitia*, I, p. 32-40.
- (1954b). «Alcalde. Difusión de un arabismo en catalán». A: *Homenaje a Millás-Vallcrosa*. Vol. I. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, p. 67-82.
- (1964). *Llengua i cultura als Països Catalans*. Barcelona: Edicions 62.
- (1968). «Predominio de las vocales abiertas /ɛ/ y /ɔ/ en el catalán de Barcelona». *Revista de Filología Española*, XLIX (1966) [1968], p. 315-320.
- (1969). «Algunes mostres de les igualacions e = ε i o = ɔ en el català parlat a Barcelona». A: *Philologische Studien für Joseph M. Piel*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, p. 24-29.
- (1970). «Les vocals tòniques E i o en el català de Barcelona. Assaig d'anàlisi fonològica de la situació actual». *Estudis Romànics*, XII (1963-1968) [1970]: *Estudis de lingüística i filologia catalanes dedicats a la memòria de Pompeu Fabra en el centenari de la seva naixença*, I, p. 119-172.
- (1976). «Nivelación geolingüística y lenguas en contacto». *Revista Española de Lingüística*, 6, p. 269-300.
- (1977). *Ciència i passió dins la cultura catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (Biblioteca Serra d'Or; 11)
- (1978). «Sobre el procés d'anivellament del vocabulari rural català. Presentació i comentari d'un cas concret». A: *Via Domitia: Hommage à Jean Séguy*. Vol. I. Tolosa de Llenguadoc: Université de Toulouse. (Annales de l'Université de Toulouse; 14), p. 99-120.
- (1979a). «Dialectalismes baleàrics en Ramon Llull? Una qüestió de mètode». *Randa*, 9: *Homenatge a Francesc de B. Moll*, p. 31-49.
- (1979b). «Petita disquisició sobre el lleidatà *prou/prouta* (estructura i analogia)». A: SUÁREZ BLANCO, Germán. *Homenaje a Samuel Gili Gaya (in memoriam)*. Barcelona: Bibliograf, p. 59-63.
- (1979c). «Fronteres dialectals i fronteres comarcals». A: *Festschrift Kurt Baldinger zum 60. Geburtstag: 17. November 1979*. Vol. II. Tübingen: Max Niemeyer, p. 687-699.
- (1980). «L'Alt Urgell i el català occidental naixent». A: BRUGUERA, Jordi; MASSOT I MUNTANER, Josep. *Actes del Cinquè Colloqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Andorra, 1-6 d'octubre de 1979*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 349-377.
- (1981a). «Entorn dels conceptes de "llengua" i "dialecte" aplicats sobretot al català». A: GECKELER, Horts [et al.] (ed.). *Logos semantikos: Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu 1921-1981*. Vol. 5: SCHLIEBEN-LANGE, Brigitte (ed.). *Geschichte und Architektur der Sprachen*. Berlín: De Gruyter, p. 19-25.
- (1981b). *La formació de la llengua catalana: Assaig d'interpretació històrica*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1981c). *Gramàtica històrica catalana*. València: Tres i Quatre.

- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1983). «Sobre els elements medievals en la formació de la llengua catalana». A: BOEHNE, Patricia; MASSOT I MUNTANER, Josep; SMITH, Nathaniel B. *Actes del Tercer Colloqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica, Toronto, 1982 (Estudis en honor de Josep Roca-Pons)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 19-34.
- (1984a). «L'origen de la llengua catalana». A: *Els Països Catalans: un debat obert*. València: E. Climent, p. 95-137.
- (1984b). «L'acció del substrat i la formació de la llengua catalana». A: *Miscel·lània Sanchis Guarner*. Vol. I. València: Universitat de València, p. 9-15.
- (1987a). «De la dialectologia historicista a la dialectologia sociolingüística». *Lletres Asturianes*, 26, p. 7-21.
- (1987b). «Llengua, dialectes i trets lingüístics dialectals». A: LÜDI, G.; STRICKER, H.; WÜEST, J. (ed.). *Romania ingeniosa: Festschrift für Prof. Dr. Gerold Hilty zum 60. Geburtstag*. Berna: Peter Lang, p. 287-294.
- (1988). «Ensayo de autobiografía. Autopercepción intelectual de un proceso histórico». *Anthropos: Revista de Documentación Científica de la Cultura*, 81, p. 13-48.
- (1994). *Gramàtica de la llengua catalana: Descriptiva, normativa, diatòpica, diastràtica*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. (Biblioteca Universitària; 22)
- (1998). «Entorn dels mallorquinismes de Mirèio de Frederic Mistral, en la versió de Maria-Antònia Salvà». A: MASSOT I MUNTANER, Josep (ed.). *Estudis de llengua i literatura en honor de Joan Veny*. Vol. II. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat: Universitat de Barcelona, p. 341-353.
- (1999). «Dialectologia i toponímia». *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, LXXVII: *Actes del XXII Colloqui de la Societat General d'Onomàstica (Vilafranca del Penedès, 10 al 12 de maig de 1996)*. Vol. II: *Dialectologia, onomàstica i malnominació*, p. 5-15.
- (2002). «Anthroponymie, dialectologie et toponymie dans le domaine linguistique catalan: les dérivés du lat. FENUCULU». A: KREMER, Dieter (ed.). *Onomastik: Akten des 18. Internationalen Kongresses für Namenforschung, Trier, 12.-17. April 1993*. Vol. I: *Chronik, Namentymologie und Namengeschichte, Forschungsprojekte*. Tübingen: Max Niemeyer. (Patronymica Romanica; 14), p. 5-14.
- (2004a). *Moments clau de la història de la llengua catalana*. València: Universitat de València.
- (2004b). «Suplement a “Un assaig d'autobiografia” i «Suplement a la bibliografia (1995-2004)». A: INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Recull d'articles d'Antoni M. Badia i Margarit [en línia]*. <<https://taller.iec.cat/filologica/badia.asp>> [Consulta: 25 novembre 2020]. [Recursos en línia de la Secció Filològica de l'IEC]
- (2005). «Dialectologia sinuosa». A: *Els mètodes en dialectologia: continuïtat o alternativa?: I Jornada de l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit (Barcelona, 11 de març de 2004)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 13-40.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M.; COLÓN, Germà (1952). «Atlas linguistique du domaine catalan. I: Orientation méthodologique». *Orbis*, 1, 2, p. 403-409.
- (1955). «L'atlas lingüístic del domini català». A: *VII Congreso Internacional de Lingüística Románica. Universidad de Barcelona, 7-10 abril 1953*. Tom II: *Actas y memorias*. Barcelona: Abadia de Sant Cugat del Vallès, p. 655-660.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M.; COLÓN, Germà; COMPANYS, Manuel; VENY, Joan (1962). «Atlas lingüístic del domini català. Estado de los trabajos. Aspectos metodológicos». A:

- Actas do IX Congresso Internacional de Lingüística Românica. Universidade de Lisboa, 31 de Março - 4 de Abril, 1959.* Vol. III. Lisboa: Centro de Estudos Filológicos, p. 121-126.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M.; PONS I GRIERA, Lídia; VENY, Joan (1993). *Atlas lingüístic del domini català: Qüestionari*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. (Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística; II)
- BADIA I MARGARIT, Antoni M.; STRAKA, Georges (ed.) (1973). *La linguistique catalane: Colloque International organisé par le Centre de Philologie et Littératures Romanes de Strasbourg (1968)*. París: Klincksieck.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M.; VENY, Joan (1965). *Atlas lingüístic del domini català: Qüestionari*. Barcelona.
- BOSCH I GIMPERA, Pere (1943). «Lingüística i etnologia primitiva a Catalunya». A: *Miscel·lània Fabra: Recull de treballs de lingüística catalana i romànica dedicats a Pompeu Fabra pels seus amics i deixebles, amb motiu del 75è aniversari de la seva naixença*. Buenos Aires: Coni, p. 102-107.
- CABRÉ I CASTELLVÍ, Maria Teresa (2005). «Introducció». A: *Els mètodes en dialectologia: continuïtat o alternativa?: I Jornada de l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit (Barcelona, 11 de març de 2004)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 11-12.
- CARDÚS, Maria (1983). «Sobre la pèrdua de la -s final a la Garrotxa». *Estudis Universitaris Catalans*, vol. xxv: *Estudis de llengua i literatura catalanes oferts a R. Aramon i Serra en el seu setantè aniversari*, III, p. 39-42.
- (1996). «Bibliografia d'Antoni M. Badia i Margarit». A: *Estudis de lingüística i filologia oferts a Antoni M. Badia i Margarit*. Vol. 3. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat: Universitat de Barcelona. Departament de Filologia Catalana, p. 367-425.
- CASANOVA, Emili (2005). «Antoni M. Badia i Margarit, dialectòleg». A: *Els mètodes en dialectologia: continuïtat o alternativa?: I Jornada de l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit (Barcelona, 11 de març de 2004)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 127-153.
- FERRANDO, Antoni (1989). «La formació històrica del valencià». A: FERRANDO, Antoni (ed.). *Segon Congrès Internacional de la Llengua Catalana. VIII: Àrea 7. Història de la llengua*. València: Institut Universitari de Filologia Valenciana, p. 399-428.
- GRIERA, Antoni (1923-1926). *Atlas lingüístic de Catalunya*. Vol. I-IV. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (1931). *Gramàtica històrica del català antic*. Barcelona: Institució Patxot.
- (1962-1964). *Atlas lingüístic de Catalunya*. Vol. VI-VIII. Sant Cugat del Vallès: Instituto Internacional de Cultura Romànica.
- (s. a.). *Atlas lingüístic de Catalunya*. Vol. V. [incomplet]
- GUINOT RODRÍGUEZ, Enric (1999). *Els fundadors del Regne de València: Repoblament, antroponímia i llengua a la València medieval*. València: Tres i Quatre. 2 v.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1995). *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62; Enciclopèdia Catalana: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Palma: Moll; València: Tres i Quatre.
- (2005). *Els mètodes en dialectologia: continuïtat o alternativa?: I Jornada de l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit (Barcelona, 11 de març de 2004)*. Barcelona: IEC. (Biblioteca Filològica; LII)

- JULIÀ-MUNÉ, Joan (2019). *Un segle de lingüística catalana: de la Lletra de convit a la GCC (1901-2002)*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida. (Lingüística; 3)
- MARTÍ I CASTELL, Joan (1988). «A. M. Badia i Margarit: *El habla del Valle de Bielsa (Pirineo Aragonés)*». *Anthropos: Revista de Documentación Científica de la Cultura*, 81, p. 59-60.
- MASSANELL I MESSALLES, Mar (2008). *La progressió d'isoglosses d'est a oest en el català del Principat: sis estudis de cas*. Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.
- (2012). «*Fefe temps que no diva tants verbs!*»: *Manteniment i transformació de paradigmes verbals en el català nord-occidental del tombant de segle*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. (Textos i Estudis de Cultura Catalana; 176)
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2008). «Maria Cardús i Almeda (1918-2007)». *Llengua & Literatura*, 19, p. 583-586.
- NAVARRO GÓMEZ, Pere (2017). «La dialectologia catalana a la Universitat Rovira i Virgili. Els microatles lingüístics de les comarques de l'Ebre». *Estudis Romànics*, 39, p. 361-374.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1956). «Factores históricos de los dialectos catalanes». A: *Estudios dedicados a Ramón Menéndez Pidal*. Vol. VI. Madrid: Patronato Marcelino Menéndez y Pelayo, p. 151-186.
- SAPON, Stanley M. (1957). *A pictorial linguistic interview manual (PLIM)*. Columbus: Ohio State University.
- SÉGUY, Jean (1953). *Les noms populaires des plantes dans les Pyrénées Centrales*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. (Monografías del Instituto de Estudios Pirenaicos; 100)
- SISTAC, Ramon (1990). «Els parlars de Ponent». *Ilerda / Humanitats*, XLVIII, p. 191-195.
- (1998). «L'impacte de la normalització lingüística sobre la variació. Un cas concret: el català nord-occidental». A: BOIX, Emili [et al.] (ed.). *El contacte i la variació lingüístics: Descripció i metodologia*. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 161-176.
- TURULL, Albert (2019). «Les tres fases de l'assumpció nord-occidental de l'estàndard (i vice-versa)». *Ítaca: Revista de Filologia*, 10, p. 179-207.
- VENY, Joan (2007-2019). *Petit atlas lingüístic del domini català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. [7 v. apareguts fins ara]
- VENY, Joan; PONS I GRIERA, Lúcia (1998). *Atles lingüístic del domini català: Enotextos del català oriental*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. (Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística; V)
- (2001-2018). *Atles lingüístic del domini català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 9 v.
- (2020). *Atles lingüístic del domini català: Cròniques del treball de camp*. Edició a cura de Lúcia Pons i Griera. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. (Biblioteca de Dialectologia i Sociolingüística; XXII)
- WEINREICH, Uriel (1953). *Languages in contact: Findings and problems*. Nova York: Linguistic Circle of New York.